

Титко
Эльвира Валентиновна

Международно-правовые аспекты
гражданско-военного
сотрудничества
(CIMIC)

М О Н О Г Р А Ф И Я

ВИННИЦА - 2021

Рекомендовано к печати Ученым советом Международного университета финансов (Протокол № 6-20/21 от 29 января 2021 г.).

Рецензенты:

Йоанна Осеевич – доктор наук (международное право), руководитель лаборатории международно-правовых коммуникаций Варшавского университета (Польша);

Константин Савчук – кандидат юридических наук, старший научный сотрудник, старший научный сотрудник отдела международного права и сравнительного правоведения Института государства и права им. В.М. Корецкого Национальной академии наук Украины;

Александр Захаров – кандидат технических наук, старший научный сотрудник, полковник, старший офицер ведения функциональных групп способностей управления планирования Генерального Штаба Вооруженных Сил Украины.

Титко Э.В.

Т 45 Международно-правовые аспекты гражданско-военного сотрудничества (CIMIC). Винница. ТОВ «Нилан-ЛТД». 2021. 544 с.

ISBN 978-966-949-762-8

В монографии изложены актуальные вопросы становления и развития гражданско-военного сотрудничества (CIMIC) в международно-правовой и национальной доктрине зарубежных стран, с акцентом на практические составные из расчета понимания концепции взаимодействия гражданского и военного компонентов в системе соблюдения прав человека и урегулирования вооруженных конфликтов, с особым вниманием на актуальные вопросы на пути к оптимизации деятельности гражданско-военного сотрудничества, как необходимого элемента вооруженных сил в XXI веке.

Монография рассчитана на научно-педагогических сотрудников, докторантов, аспирантов, соискателей ВУЗов, юристов-практиков, курсантов, военнослужащих и других работников разных служб, интересующихся тематикой гражданско-военного сотрудничества (CIMIC).

Від автора

*Ніхто не знає перешкод, –
Всі загубили совість...
Куди подівся той народ,
Хто знав про нашу кровність?*

*Війна і мир – все навпаки,
Все сплуталось навіки!
Де ж смуга чорная, скажи,
Що поділяла мир та війни?*

*Давно забули люди те,
Що родом ми з Землі одної.
І наш Владика бачить все:
Ненависть, гнів – не бачив він Природи ще такої.*

*Природа нам дала життя,
Вона його і забере,
І буде Суд всім нам,
Де страшний вирок нікого з нас не збереже.*

Питання війни, миру, прав людини – одвічна історія людства. Колись дуже давно дозволила собі вислів: «Усі Війни – в ім'я прав людини». Деякі заперечували мені, деякі погоджувались із моєю думкою. Будь-який мітинг, повстання, збройний конфлікт є передумовою порушення певних прав, на захист яких постають певні події, проте з різними відтінками, характером, ознаками та ін.

Співіснування військового та цивільного вирізняється своїми характерними рисами: страхом, недовірою, чимось неприємним, війною та захистом, де останній виникає фактично в умовах крайньої потреби (необхідності).

XX-те століття, в умовах тих самих збройних конфліктів, «сучасного миру», (формування «нової» Ялтинсько-Потсдамської системи міжнародного порядку, завершення Холодної війни, утворення універсальної та регіональної системи захисту прав людини тощо) змусило переоцінити роль і значення військової складової та її «оцивільнення», що фактично стало прообразом цивільно-військової взаємодії.

Час показав, що саме така взаємодія стане запорукою діалогу між військовим компонентом та цивільною складовою, що по суті призведе до позитивних результатів, як з боку проведення або виконання військових задач/місій/операцій, так і щодо цивільних. Усе це фактично й повинно спрямовуватися на їх захист у тих умовах, коли цивільні служби не здатні виконати той обсяг роботи, який знаходиться у безпосередньому їх підпорядкуванні.

Саме в цьому контексті починають з'являтися такі поняття: «цивільно-військові відносини», «цивільно-військова взаємодія», «цивільна/гуманітарна допомога», «цивільно-військове співробітництво» та ін. Безперечно, за своїм стратегічним та оперативним рівнем вони відрізняються, але спрямовані на об'єднуючий характер.

У монографії вашій увазі пропонуються варіанти дослідження та розуміння суті війни, військової справи у прямому співвідношенні із потребами людини, захистом прав людини, роллю цивільного населення та середовища у військовому значенні, з акцентом на «human security» як базису функціонування системи цивільного захисту у структурі військових сил.

В умовах розуміння цивільної складової військовою силою це видання зорієнтоване на цивільно-військове співробітництво (CIMIC), як комплексу заходів, що реалізуються саме через структуровану військову одиницю (сили), спрямованих на організацію взаємодії командування військ (сил) із цивільним компонентом. Тобто йдеться, по суті, про військову одиницю з інтегральною цивільною складовою (як всередині, так і зовні), яку автор позначає двома категоріями цивільного суб'єкта: суб'єкти «внутрішнього споживача CIMIC» і «зовнішнього споживача CIMIC». «Внутрішній споживач CIMIC» – це ті елементи/складові, які спрямовані на внутрішню роботу CIMIC для швидкого, з мінімізацією втрат, виконання військової місії в цілому. У дану категорію входять, наприклад, співробітництво з міжнародними, міжурядовими, неурядовими та іншими організаціями, а також будь-якими цивільними інститутами, органами, поліцією, радниками/авторитетами та просто цивільними особами. Відповідно, «зовнішній споживач CIMICa» – суб'єкт, якому буде спрямована допомога в результаті діяльності цих сил за сприяння внутрішніх активів CIMIC. Така категорія вирізняється місцевим цивільним населенням, що опинилося у зоні ризику (кризовій ситуації), а саме захистом їх прав та інтересів, наданням допомоги у забезпеченні їх потреб, відновленні та реконструкції їх же цивільного середовища (інфраструктура, школи, дороги, мости тощо), де провідну роль відіграє період постконфліктної ситуації, фактично під керівництвом цивільно-військових адміністрацій.

У контексті розуміння надання допомоги цивільному населенню в межах діяльності CIMIC необхідно вказати, що на початковому етапі конфлікту, відповідно до загального військового сценарію, першочергове зусилля військових зосереджено на знищенні основної маси ворожих сил і, як наслідок, на нейтралізації їх бойових можливостей. На цьому етапі військові сили «не бажали» (не могли) надавати відповідну допомогу і підтримку цивільному

населенню, враховуючи, що будь-яка діяльність операцій спрямована на боротьбу із супротивниками для встановлення миру і безпеки, де пріоритетність захисту прав людини, контроль над цивільними особами наразі є вторинною діяльністю, бо місія збройних сил спрямована виключно на підтримку військових операцій. Водночас військові сили можуть використовувати природні, економічні та людські ресурси, а цивільні особи зобов'язані дотримуватися таких заходів задля підтримки військових зусиль, спрямованих на відновлення миру. Паралельно з цим військові сили не можуть нехтувати населенням або, що ще гірше, пригнічувати його. І в цьому напрямі населення стає «об'єктом» військової уваги, де співробітництво повинно займати головне місце. Це дозволяє акцентувати на тому, що підтримка цивільного населення є для військових ключовою, де діяльність СІМІС більш сфокусована на цій підтримці, що, безумовно, призводить і до успішного проведення операції.

Вказуючи на значущість цивільної складової, практичний досвід показує, що застосування сил СІМІС необхідне не лише в умовах збройного конфлікту, але й у мирний час. Це суттєва ознака трансформації розуміння військових потенціалів, який має бути скерований не лише на військову справу в безпосередньому розумінні та уявленні людини, а й на цілковиту допомогу цивільному населенню в межах своєї країни, де цивільні сили (непридатні) неспроможні на необхідні дії або як додатково-активний компонент для них.

Хотілося б виокремити характерні особливості ролі, значення, розуміння та безпосереднього зародження сил СІМІС на теренах України, який має свою власну історію та передумови. В цьому контексті слід згадати саме історичний розвиток та становлення нашої країни в системі міжнародних відносин, а саме: УРСР – засновник ООН (з 1945 р.); країна-учасниця ОБСЄ (з 1992 р.), країна-партнер програми «Партнерство заради миру» (з 1994 р.), активний учасник миротворчих операцій в зонах конфліктів під егідою різних міжнародних організацій (наприклад: розташування українських (миротворчих) сил на території колишньої Югославії, з набуттям вже практичного досвіду у складі сил KFOR (POLUKRBAT); участь у структурах СІМІС в Афганістані, Іраку, Сьєрра-Леоне тощо); держава-член Ради Європи (з 1995 р.); збройний конфлікт в країні (з 2014 року); підписання угоди про асоціацію України з ЄС (2014 р.); робота над розумінням концепції СІМІС; наявність одиниці СІМІС у ЗС України (з 2014 року) та її практичне застосування на Сході України.

Сьогодні необхідність вивчення такого феномена, як цивільно-військове співробітництво (СІМІС), вже не викликає сумнівів. Оскільки під час виконання операцій завдання збройних сил полягають не в досягненні результатів будь-якими засобами й витратами, а місія насамперед повинна проводитися з мінімізацією втрат та наданням захисту місцевому населенню, на благо «життя», де очікуваний результат – це мир і безпека для Людини.

Слід наголосити, що питання військової сили не повинно приймати загрозливий характер, а підтримувати оборонно-захисну функцію і держави, і народу, де основними засадами є верховенство права, законність, гуманність, повага до людини, її конституційних прав та свобод.

Бережіть своє право на свободу як абсолютну форму вільної людини, пам'ятайте про державу як організаційну форму суспільства, а також культуру та традиції. Без цього не може бути єднання та добробуту. Військова сила тут посідає важливе місце – стоїть на варті, захищає наше буденне життя, що спонукає до пошуку можливих варіантів діалогу, взаємодії та розуміння, чим і може бути СІМІС.

«У листопаді 1995 р. ми ніколи не чули про СІМІС, ми не мали навіть уявлення про його сферу діяльності... Сьогодні ми не можемо без нього жити».

Адмірал Лейтон Сміт – головнокомандуючий союзними військами Південної Європи (CINCSOUTH), Командуючий Об'єднаними силами IFOR (1998 р.)

Автор висловлює подяку усім, хто намагається жити у мирі та злагоді, поважаючи себе та оточуючих, пам'ятаючи про свої та інші культурні цінності, традиції, водночас не перетинаючи межі образ та передбачуваних наслідків через реалізацію своєї свободи дій. Лише освічена Людина є великою Людиною у повному розумінні цього слова, яка знає всі структурні елементи державно-суспільного буття, що призводить до побудови правової культури, свідомості, морального та етичного виховання, в межах яких має і повинна формуватися свідомість кожної людини.

Автор вважає за потрібне згадати та віддати належне усім подіям, які передували та спонукали до роботи над цим виданням: діяльність у Збройних Силах України; захист кандидатської дисертації на тему: «Правомірне обмеження свободи вираження поглядів: досвід Європейського суду з прав людини», завдяки якому відбулося фактичне переосмислення розуміння військової справи у контексті захисту прав людини; кронітка науково-дослідна робота з 2007 до 2020 року, яка, безумовно, повинна мати продовження. Ця монографія видається російською мовою, оскільки буде орієнтуватися на широке коло читачів із різних країн світу, де вищезазначена мова є більш вивченою. Надалі готується видання державною мовою та мовами деяких країн.

Також щиро вдячна усім моїм однодумцям, колегам, учням, рідним, які поділяли мої погляди, брали участь у змістовних дебатах та ВИРИЛИ в СІМІС.

**З ВЕЛИКОЮ ПОВАГОЮ ТА ШАНОЮ ДО КОЖНОГО,
ТІТКО ЕЛЬВІРА**

СОДЕРЖАНИЕ

Список сокращений и аббревиатур	17
ВВЕДЕНИЕ	22
ГЛАВА ПЕРВАЯ ПОНИМАНИЕ КОНЦЕПЦИИ ВЗАИМОДЕЙСТВИЯ ГРАЖДАНСКОГО И ВОЕННОГО ЭЛЕМЕНТОВ В СИСТЕМЕ СОБЛЮДЕНИЯ ПРАВ ЧЕЛОВЕКА И УРЕГУЛИРОВАНИЯ ВООРУЖЕННЫХ КОНФЛИКТОВ... 26	26
1.1 Историческое и теоретическое развитие понимания гражданского и военного компонентов.....	26
1.1.1 Осмысление взаимодействия армии и гражданского общества через понимание войны и прав человека.....	26
1.1.2 Толкование национальной и международной безопасности в контексте защиты прав человека	45
1.2 Human security как основа функционирования системы гражданской защиты в структуре военных сил	62
1.2.1 Организация Объединённых Наций.....	73
1.2.2 Европейский Союз	79
1.2.3 ОБСЕ.....	89
1.3 Исторические этапы зарождения гражданско-военного сотрудничества (CIMIC) как кардинально нового пути урегулирования вооруженного конфликта	97
ВЫВОДЫ ПЕРВОЙ ГЛАВЫ.....	107
ГЛАВА ВТОРАЯ ПРАВОВАЯ ОСНОВА И ФАКТИЧЕСКОЕ ПОНИМАНИЕ ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА (CIMIC) В СИСТЕМЕ МЕЖДУНАРОДНОГО ПРАВА.....	113
2.1 Защита гражданского населения в кризисных ситуациях, как объективной стороны необходимого гражданско-военного взаимодействия в универсальной системе защиты прав человека	113
2.2 Особенности правового регулирования деятельности CIMIC в праве международных организаций.....	131
2.2.1 Система Организации Объединённых Наций.....	131
2.2.1.1 Гражданско-военное сотрудничество в контексте операций по поддержанию мира.....	131
2.2.1.2 Гражданско-военное сотрудничество в контексте координации гуманитарной деятельности ООН	149
2.2.1.3 Функционирование гражданской полиции и управления по гражданским вопросам как необходимой формы деятельности в гражданско-военном сотрудничестве	161
2.2.2 Система Организации Североатлантического Альянса.....	171
2.2.3 Система Европейского Союза.....	209
ВЫВОДЫ ВТОРОЙ ГЛАВЫ.....	227
ГЛАВА ТРЕТЬЯ ПРИМЕНЕНИЕ СИЛ CIMIC В МИРЕ ПРИ УЧАСТИИ ООН, НАТО, ЕС: ИЗБРАННЫЕ ОПЕРАЦИИ	234
3.1 Роль и место CIMIC по обеспечению стабильности в Косово (международные силы KFOR)	234

3.2 Роль и значение миссии ISAF в Исламской республике Афганистан с учетом присутствия сил СИМИС	245
3.3 Проведение миссии в Ираке, Сомали, Гаити в контексте деятельности СИМИС	262
ВЫВОДЫ ТРЕТЬЕЙ ГЛАВЫ	292
ГЛАВА ЧЕТВЕРТАЯ ДОКТРИНАЛЬНЫЕ ПОДХОДЫ ПОНИМАНИЯ КОНЦЕПЦИЙ СИМИС В НАЦИОНАЛЬНЫХ ПОЛИТИКАХ ЗАРУБЕЖНЫХ СТРАН И ПРИМЕНЕНИЕ СИЛ СИМИС НА ОПЕРАТИВНОМ УРОВНЕ, СОГЛАСНО СТАНДАРТАМ И ПРАКТИКЕ НАТО	301
4.1 Политика и концепции гражданско-военного сотрудничества в современных оборонительных стратегиях стран мира: избранные национальные доктрины СИМИС	301
4.1.1 Страны Западной, Центральной Европы и Скандинавии	302
4.1.2 Соединённые Штаты Америки, Канада и Соединенное Королевство	320
4.1.3 Страны Восточной Европы	331
4.2 Гражданско-военная операция как основа взаимодействия гражданского и военного элементов	350
4.3 Гражданско-военные администрации как основная форма местного «самоуправления» в зоне конфликта	358
4.4 Гражданский субъект как структурный элемент гражданско-военного сотрудничества	369
4.4.1 Деятельность международных правительственных и неправительственных организаций	371
4.4.2 Силы гражданской и военной полиции в СИМИС	380
4.4.3 Гражданский советник – CIVAD	387
ВЫВОДЫ ЧЕТВЕРТОЙ ГЛАВЫ	395
ГЛАВА ПЯТАЯ АКТУАЛЬНЫЕ ВОПРОСЫ НА ПУТИ К ОПТИМИЗАЦИИ ДЕЯТЕЛЬНОСТИ ГРАЖДАНСКО-ВОЕННОГО СОТРУДНИЧЕСТВА, КАК НЕОБХОДИМОГО ЭЛЕМЕНТА ВООРУЖЕННЫХ СИЛ В XXI ВЕКЕ	407
5.1 Понимание особой важности формирования системы гражданско-военного сотрудничества на примере Украины	407
5.2 Критерии и признаки модели гражданско-военного сотрудничества (СИМИС) в условиях формирования современного понимания военного дела	421
5.3 Определение этапов проведения операций при участии СИМИС	427
5.4 Теоретическое (авторское) обоснование Концепции развития гражданско-военного сотрудничества (СИМИС) в Вооруженных силах на национальном уровне	455
ВЫВОДЫ ПЯТОЙ ГЛАВЫ	469
ЗАКЛЮЧЕНИЕ	477
Список использованных источников и литературы	483
Приложения (информация из публичных источников)	509